

et plantæ: nam ignis totus est homogeneus, et non habet a natura figuram, aut partum dispositionem, et consequenter nec determinata partem, per quam nutritur, sed juxta necessitatem, aut applicationem corporum adjacentium ex hac, vel illa parte augetur, et in hanc, vel illam figuram conformatur. At plantæ corporis organicis constant, et in illis habent distinctas virtutes, et per quamdam partem intrinsecum alimentum sumunt, ut notavit Aristoteles, lib. 2, de Partibus animalium, c. 10, et deinde illud imperfecte, seu generali quodam modo disponunt: deinde ad reliquas partes per certas vias, et internas motiones trahitur, et ab unaquaque disponitur modo sibi accommodato, et in certa figura, ac temperamento. Unde etiam in sua nutritione proportionem in omnibus partibus servant, ut in libris de Generatione latius ostenditur: ergo signum est modum hunc nutritionis esse longe diversum.

20. *Satis&t Aristoteli adducto in num. 17.* — Et quod in igne declaratum est, in cæteris corporibus inanimis eamdem rationem habet. Unde Aristoteles in d. lib. 1 Magn. Moral., cap. 4, expresse dixit: *Anima portionem esse, qua alimur, quamque altricem appellamus; subditque: jure ita censeri, nam lapides ali non posse invenimus, et proinde non esse dubium, quin sit ali animatorum, quod si animorum, causa est anima.* Loquimur autem ibi de propria nutritione. Unde quando inferius, et in aliis locis igni videtur nutritionem tribuere, loquitur generali modo de nutritione per solam actionem in proximam materiam, quæ igni specialiter, et quasi per antonomasiam propter maximam ejus activitatem tribuitur. Et quia dum in his inferioribus locis extra propriam sphærā existit, semper eget pabulo, et aliqua materia, in qua per continuum actionem, et conversionem in suam substantiam conservetur: quoniam alias facile a circumstantibus contrariis corrumpitur. Nam revera unus tantum est gradus vitæ, qui est intelligere, quem solæ naturæ intellectuales participant: et nihilominus etiam bruta animalia participant vitam Dei, quia licet non participant intelligere Dei, ut intelligere est, saltem participant illud sub abstractiori ratione, ut est cognoscere. Sic ergo vegetabilia, licet non habeant convenientiam cum intellectione Dei, etiam sub ratione cognitionis, habent aliam magis abstractam, quæ est constitui per seipsa, seu operari circa se, sumpto, operari, late, ut abstrahit ab efficientia, vel esse in actu actionis, et ita ab intrinsecō indigent alimento, et

ut conserventur, ac proinde illarum nutritio propria et vitalis est. Ex quo etiam provenit, ut certam habeant durationis periodum, quam ignis ab intrinsecō non habet.

21. *Ad tertium fundamentum in num. 9.* — Ad tertium respondemus, vitam Dei non consistere in aliqua propria actione distincta a sua substantia, vel potentia, quam intra seipsum semper exercent: nam hoc est contra simplicitatem, et immutabilitatem Dei. In omni autem viventi creato, actualis vita in actu distincto, et accidentalī consistit. Quapropter nulla creatura quoad hoc participat vitam Dei, ut per solam substantiam suam actu vivat: sicut vivit Deus. In hoc ergo dicuntur aliquæ creature participare vitam Dei: quia sicut Deus ab intrinsecō semper est in actu ultimo, et perfecto per seipsum: ita creature aliquæ per se habent posse se constituere in actu secundo, modo tamen minus perfecto quam Deus. Nam Deus per seipsum sine actione ad intra, viventia autem creata efficiendo circa se, in actu ultimo se constituent. Ut in Metaphysica, disputatione trigesima, sectione decima quarta, latius declaravi. Hoc ergo posito, ad argumentum respondemus etiam pure vegetabilia in hoc participare se ipsa vitam Dei, quod aliquo modo per se constituent in actu ultimo sibi possibili. Quod satis est, ut sub generalissimo conceptus analogo viventis, abstractante a creato et increato, et a constitutione in actu ultimo, media efficientia ultimi actus, vel sine illa, etiam plantæ cum Deo comprehendantur. Ad contrariam ergo probationem majoris propositionis respondemus, quod licet in Deo non sint alii actus vitales, nostro etiam intelligendi modo, nisi intellectus et voluntatis: nihilominus in illis includuntur rationes magis, vel minus communes, seu abstractibiles, ut secundum aliquam earum possint vegetabilia convenientiam aliquam analogam in ratione viventium cum Deo habere. Nam in Deo revera unus tantum est gradus vitæ, qui est intelligere, quem solæ naturæ intellectuelles participant: et nihilominus etiam bruta animalia participant vitam Dei, quia licet non participant intelligere Dei, ut intelligere est, saltem participant illud sub abstractiori ratione, ut est cognoscere. Sic ergo vegetabilia, licet non habeant convenientiam cum intellectione Dei, etiam sub ratione cognitionis, habent aliam magis abstractam, quæ est constitui per seipsa, seu operari circa se, sumpto, operari, late, ut abstrahit ab efficientia, vel esse in actu actionis, et ita ab intrinsecō indigent alimento,

fortiori a rationali, in plantis notum est: ut docet Aristoteles, d. lib. 1, de Plantis, et aliis locis citatis, et lib. 5, de Generat. animal., c. 1, ubi ait, animalia cum dormiunt, vita plantæ vivere: at e converso plantas non esse somni capaces, quia expergisci non possunt, nec sentire. Unde Augustinus, Serm. 27, de verb. Apost. : *Nobis, ait, vivere cum arboribus, et frutetis commune est. Nam ritis vivit cum rite, arescit cum moritur: sed vita ista non habet sensum.* Et lib. 2, de Mor. Manich., c. 17, irridet Manichæos, qui sensum, et rationem arboribus tribuebant. Idem, lib. de Hæresi, cap. 46, et lib. de vera Relig., cap. 55: *Non sit, inquit, nobis cultus illius ritus, qua dicuntur arbores rite, quoniam nullus sensus in illa est.* Et libro de Quantitate animæ, cap. 33, contrariam sententiam vocat: *Impietatem rusticam, et errorem sacrilegum, magis ligneam opinionem, quam sint ipsæ arbores, quibus patrociniū præbet.* Et quidem merito, quia, ut docet sufficienter experientia, nullum signum sensus, aut cognitionis in arboribus, vel plantis reperitur. Nec enim organa sensum habent, ne si pungantur, signum doloris exhibent: sicut animalia etiam imperfectissima ostendere solent. Ratio vero est, quia plantarum corpora nimis terrestria et densa, ac proinde ad sentientium inepta. Nam omnia organa sensuum, etiam tactus, subtilius corpus, magisque attenuatum requirunt; quia etiam sensitiva cognitionis enim abstractione aliqua, et perfectiori modo quam per alterationem mere materialē fit.

2. *Deinde ostenditur de sentiente, respectu rationalis contra duplē errorē.* — Primus error bruta pollere rationē. — Exploditur. — Consulatur auctor, disp. 1, Metaph., sect. 6, a num. 18. — Deinde non minus certum est animam sensitivam a rationali separari, quod non negant, nisi qui vel censem omnia bruta habere rationalem animam, vel qui (in aliud extremitum declinantes) negarunt bruta sentire. Primus fuit error Pythagoræ et aliorum, qui putarunt animas omnium animalium ante corpora extitisse, ac subinde esse rationis capaces, et postea uniri corporibus tam brutorum, quam hominum quando generantur, vel prout sors fert, vel ex aliqua providentia auctoris naturæ. In quem errorē Origenes, et aliqui hæretici inducti sunt, contra quos infra tractando de creatione Animæ rationalis disputamus. Omissis tamen hoc puncto de existentia humanarum animalium ante corpora, quod ad præsens spectat, vanum plane, et ab omni ratione alienum.

CAPUT V.

QUOMODO TRES ANIMÆ INTER SE ORDINENTUR, VEL
SEPARABILES INTER SE SINT.

1. *Prima regula.* — *Gradus vitæ imperfectior dari potest sine perfectiori.* — *Id ostenditur de vegetante.* — Hoc punctum secundo loco tractandum supra proposuimus. In quo duæ regulæ statuuntur. Prima est, gradus animæ minus perfectus a magis perfecto separabilis est: ita docet Aristoteles, d. lib. 2, de Anim., cap. 1, et sequentibus, et alibi sepe, et jam est sine controversia receptum. Nam primo, quod anima vegetativa separetur a sensitiva, et a

num est, fingere in brutis rationis usum, alioquin non specie: sed tantum accidentaliter differentia, seu tanquam magis, vel minus perfectum in eadem specie ab homine distinguerentur, quod nemo dicere potest, nisi qui *jumentis insipientibus factus sit similis, vel sicut equus, et mulus, in quibus non est intellectus*, ut Scriptura pronuntiat. Sed et Aristoteles, septimo Politicorum, capite 13, in fine, solum hominem rationem habere diserte scribit. Item in brutis non sunt signa, vel effectus, qui rationis usum ostendant. Unde nec propriam locutionem habent, nec libertatem in operando, sed naturali instinctu ducuntur. Et ideo, quæ unius speciei sunt, eodem fere modo operantur. Unde constat, quod licet in aliquibus quædam vestigia, vel apparentia signa discursus appareant, non in ipsis rationis usum, sed in auctore naturæ summam intelligentiam, et sapientiam ostendunt. Nam opus naturæ et opus intelligentiae: ut Aristotelæ, apud Conimbricenses 2, physic., cap. 9, quæst. 2, art. 2, ad finem, celebrant, et omnes illi effectus, vel signa non excedunt necessarium modum operandi ex instinctu naturæ. Et eadem ratione licet aliqua bruta sint aliquo modo disciplinabilia, id non excedit gradum sensitivum, quia per memoriam, accidente naturali instinctu potest sufficienter fieri. Denique ex contraria positione plures alii errores in fide sequuntur. Nam sequitur, vel animas humanas esse mortales, vel animas brutorum etiam esse immortales, et consequenter esse capaces felicitatis et miseriae, et boni, ac mali, et alia, quæ circa transmigrationem animarum afferri solent.

3. Secundus error bruta non pollere anima sensitiva, confutatur. — Secundum errorem, quod in brutis non sit vera anima sensitiva, nostra etiam ætate aliqui docuerunt: arbitrati enim sunt opera sensuum non esse materialia, nec fieri, aut esse subjective in organo corporeo, sed in ipsam anima. Unde colligebant animam sensitivam, ut sic, esse subsistentem, ac proinde spiritualem et immortalē, et consequenter, etiam esse rationalem. Ne igitur brutis concederent rationalem animam, etiam sensitivam illis negabant. Verumtamen sententia est intolerabilis, et grande paradoxum: et quod ad theologiam attinet, repugnat Scripturæ dicenti: *Cognovit bos possessorem suum, et asinus præsepe domini sui.* et sexcenta similia, quæ referre supervacaneum est. Quod autem ad philosophiam pertinet, sententia illa est sensui manifeste contraria. Quia in brutis videmus esse organa sensuum, tam externo-

rum, quæ oculis patent, quam internorum, ut per incisionem, seu anatomiam ostenditur. Illa autem organa non sunt frustra data a natura, sed propter sensuum facultates et operationes. Item experimur, hæc animalia moveri ab appetitu media cognitione, et in suo motu interdum visu, interdum auditu, aliquando olfactu, vel excitari vel dirigi. Deinde ex multis effectibus cognoscimus habere memoriam, et per eam vel timore, vel amore moveri, vel aliquid de novo discere. Ut, verbi gratia, viam, vel locum, vel benefactorem, vel dominium, vel cantilenam, vel verborum sonum, et quasi sermonem. Denique fere non minora signa sentiendi in his brutis conspicimus, quam in hominibus infantibus, vel perpetuo amentibus, qui ratione uti non possunt. Est ergo naturaliter evidens in his brutis animam sentientem a rationali separari. Et ratio reddi potest: quia cum sint diversi ordinis, et gradus sentiendi sit imperfectior, facile fieri potuit, ut multæ rerum species illum attingerent, et ad perfectionem non transcenderent. Unde, ut Patres notant, in ipsa rerum creatione hanc differentiationem Deus ostendit. Nam animalia bruta generali quodam modo, sicut res cæteras creavit, hominem vero speciali modo, ac honore fabricatus est: et rationalem animam illi inspiravit. Ideoque de illo solo dixit: *Faciamus hominem ad imaginem, et similitudinem nostram.* Nec est verum operationem sensus esse immateriale, aut recipi in sola anima: et non potius in organo corporeo et quanto. De qua re postea ex professo dicendum est.

4. Secunda regula bipartita quod e contra gradus perfectior non est sine imperfectione. — *Objectio.* — Secunda regula est, animam perfectioris gradus semper supponere inferiorem, vel inferiores gradus: ita ut nec rationalis a sensitivo, nec sensitivus a vegetativo separetur. Hanc tradit Aristoteles in citatis locis, et est communiter recepta, et per experientiam nota. Nam gradus rationalis animæ in solo homine invenitur, in quo a gradu animæ sensitivæ non separatur, ut est notum experientia. Ergo nunquam separatur rationalis gradus animæ a sensitivo. Dices priorem propositionem exclusivam solum habere locum in anima, quæ est actus corporis mortalis: in immortali autem corpore posse inveniri rationalem gradum sine sensitivo. Unde Aristoteles quasi hoc prævidens doctrinam hanc ad mortalia viventia limitavit, indicans, vel in intelligentiis, vel in cœlis animam rationalem sine sensitiva inveniri, ut patet ex l. 2, de Anima, c. 2, text. 15.

ubi sic dicit: *Sed hæc quidem vis (id est, vegetativa), a cæteris se Jungi, separarique potest, cæteræ autem in ipsis mortalibus ab ista nequeunt separari: et clariss. cap. 3, text. 32: Quibus mortalium inest ratio, his sunt continuo, et cætera cuncta.*

5. Solvitur objectio quoad gradus animarum.

— *Admittitur quoad gradus viventium.* — Respondemus autem, aliud esse loqui de gradibus propriarum animarum: aliud vero de gradibus viventium absolute. Hic priori modo loquimur: et sic nulla esse potest rationalis anima, quæ non sit actus corporis sentientis, seu apti ad opera sensuum. Quia non potest talis anima corpori uniri, ut forma, nisi, ut per illud propriam intellectualem cognitionem aliquo modo accipiat: non potest autem corpus intellectuali cognitioni deseruire, nisi mediis sensibus: et ideo non potest esse actus corporis, quod vitam sensitibilem non participet: quem discursum habet divus Thomas, 1 part., quæst. 51, et alibi, et in lib. 1, de Angelis, cap. 6, illum latius explicuimus. Et ex eodem ulterius concluditur veram animam rationalem semper esse actum corporis natura sua mortalis, quia illud solum capax est organi sensuum, ut infra videbimus. Quapropter de propria anima loquendo, limitatio de corpore mortali non erat necessaria, cum nulla sit vera anima rationalis corporis immortalis: quia nec corpora cœlestia sint vere animata, ut nunc supponimus, nec intelligentiae immortales habent corpora sibi substantialiter unita, ut in principio tractatus de Angelis ostensum est: nec anima humana est in aliquo statu actus corporis natura sua immortalis: ideoque simpliciter, et sine limitatione verum est, nullam esse rationalem animam reipsa separabilem a sensitiva et vegetativa, nec dari vivens rationale, quod non sit sensitivum et vegetabile. Si vero loquamur de viventibus absolute, ut abstrahunt, a viventibus simplicibus, vel compositis, seu ab habitibus vitam per animam, vel per suam integrum substantiam: sic verum est posse dari vivens intellectuale a sensu et nutritione, separatum. Et fortasse in hoc sensu Aristoteles limitationem adhibuit, quia hujusmodi vivens non est nisi immortale; vel forte illam posuit limitationem, ut intelligentias motrices cœlorum excluderet: non quia necessaria esset exceptio cum illæ non sint verae animæ, nec sint rationales, eo modo quo humanæ animæ, sed quia voluit ab illa disputatione abstrahere, et modum animationis cœlorum non examinare, ut supra tactum est.

7. Concluditur generalis ratio pro utraque regula. — Unde colligi potest generalis ratio utriusque regulae, quoad utramque partem ejus: quoniam infimus gradus comparatur ad medium, et hic ad supremum, tanquam genus ad differentiam altioris ordinis, vel gradus contrahibilis ad contrahentem, et tanquam imperfectum ad perfectum, genus autem inventi potest sine differentia elevante illud ad perfectiorem ordinem: non tamen e contrario: et natura ab imperfectis ad perfectiora sensim progreditur: et ideo inferior gradus separari potest a medio, et medius a supremo: non tamen e contrario. Nec in his assertionibus difficultas alicujus momenti occurrit.